

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 4ης Δεκεμβρίου 2014*

«Προδικαστική παραπομπή — Ανταγωνισμός — Άρθρο 101 ΣΛΕΕ — Καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής — Συλλογική σύμβαση εργασίας — Διάταξη που προβλέπει ελάχιστη αμοιβή για τους αυτοαπασχολούμενους — Έννοια “επιχείρηση” — Έννοια “εργαζόμενος”»

Στην υπόθεση C-413/13,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, υποβληθείσα από το *Gerechtshof te 's-Gravenhage* (Κάτω Χώρες) με απόφαση της 9ης Ιουλίου 2013, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 22 Ιουλίου 2013, στο πλαίσιο της δίκης

FNV Kunsten Informatie en Media

κατά

Staat der Nederlanden,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Tizzano (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, A. Borg Barthet, E. Levits, M. Berger και S. Rodin, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: N. Wahl

γραμματέας: M. Ferreira, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 18ης Ιουνίου 2014,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η FNV Kunsten Informatie en Media, εκπροσωπούμενη από τον R. Duk, advocaat,
- η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την M. K. Bulterman και τον J. Langer,
- η Τσεχική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους M. Smolek, J. Vlácil και T. Müller,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους F. Ronkes Agerbeek και P. J. O. Van Nuffel,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2014,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της FNV Kunsten Informatie en Media (στο εξής: FNV), συνδικαλιστικής οργανώσεως, και του Staat der Nederlanden, με αντικείμενο το βάσιμο ενός εγγράφου προβληματισμού στο οποίο η Nederlandse Mededingingsautoriteit (ολλανδική αρχή ανταγωνισμού, στο εξής: NMa) επισήμαινε ότι διάταξη συλλογικής συμβάσεως εργασίας που προβλέπει ελάχιστες αμοιβές για τους αυτοαπασχολούμενους δεν αποκλείεται από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

Το νομικό πλαίσιο

- 3 Το άρθρο 1 του νόμου περί συλλογικών συμβάσεων εργασίας (Wet op de collectieve arbeidsovereenkomst) προβλέπει τα εξής:

«1. Ως συλλογική σύμβαση εργασίας νοείται κάθε συμφωνία, συναπτόμενη μεταξύ, αφενός, ενός ή περισσότερων εργοδοτών ή μιας ή περισσότερων οργανώσεων εργοδοτών με πλήρη ικανότητα δικαίου και, αφετέρου, μιας ή περισσότερων οργανώσεων εργαζομένων με πλήρη ικανότητα δικαίου, με την οποία ρυθμίζονται κυρίως ή αποκλειστικώς οι όροι εργασίας που πρέπει να τηρούνται στο πλαίσιο της συνάψεως των ατομικών συμβάσεων εργασίας.

2. Η συλλογική σύμβαση εργασίας ενδέχεται επίσης να αφορά συμβάσεις έργου ή συμβάσεις παροχής υπηρεσιών. Τα προβλεπόμενα στον παρόντα νόμο όσον αφορά συμβάσεις εργασίας, εργοδότες και εργαζομένους εφαρμόζονται κατ' αναλογία.»

- 4 Το άρθρο 6, παράγραφος 1, του νόμου περί ανταγωνισμού (Mededingingswet, στο εξής: Mw), του οποίου η διατύπωση ταυτίζεται σχεδόν με εκείνη του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, ορίζει τα ακόλουθα:

«Απαγορεύονται συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων, αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων και εναρμονισμένες πρακτικές που έχουν ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της ολλανδικής αγοράς ή σημαντικού τμήματός της».

- 5 Κατά το άρθρο 16, στοιχείο α, του Mw:

«Το άρθρο 6, παράγραφος 1, δεν εφαρμόζεται στις ακόλουθες περιπτώσεις:

- a) σε συλλογική σύμβαση εργασίας κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 1, του νόμου περί συλλογικών συμβάσεων εργασίας.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 6 Όπως προκύπτει από τη δικογραφία, στις Κάτω Χώρες, οι Ολλανδοί αυτοαπασχολούμενοι έχουν το δικαίωμα να εγγράφονται ως μέλη σε οποιαδήποτε συνδικαλιστική, εργοδοτική ή επαγγελματική οργάνωση. Επομένως, κατά τον νόμο περί συλλογικών συμβάσεων εργασίας, οι εργοδοτικές ενώσεις

και οι συνδικαλιστικές οργανώσεις μπορούν να συνάπτουν συλλογική σύμβαση εργασίας στο όνομα και για λογαριασμό όχι μόνον των εργαζομένων, αλλά και των αυτοαπασχολούμενων που είναι μέλη τους.

- 7 Κατά τα έτη 2006 και 2007, η FNV και η Nederlandse toonkunstenaarsbond (ένωση μουσικών των Κάτω Χωρών), ένωση εργαζομένων, αφενός, και η Vereniging van Stichtingen Remplaçanten Nederlandse Orkesten (ένωση εργοδοτών αναπληρωματικών μελών των ορχηστρών των Κάτω Χωρών), εργοδοτική ένωση, αφετέρου, συνήψαν συλλογική σύμβαση εργασίας για τους μουσικούς οι οποίοι είναι αναπληρωματικά μέλη ορχήστρας (στο εξής: αναπληρωτές).
- 8 Η εν λόγω συλλογική σύμβαση όριζε τις ελάχιστες αμοιβές όχι μόνον των αναπληρωτών που προσλαμβάνονται στο πλαίσιο συμβάσεως εργασίας (στο εξής: μισθωτοί αναπληρωτές) αλλά και των αναπληρωτών οι οποίοι ασκούν τη δραστηριότητά τους δυνάμει συμβάσεως έργου ή παροχής υπηρεσιών και δεν θεωρούνται ως «εργαζόμενοι» κατά την έννοια της ίδιας της συλλογικής συμβάσεως (στο εξής: αυτοαπασχολούμενοι αναπληρωτές).
- 9 Ειδικότερα, το παράρτημα 5 της ως άνω συλλογικής συμβάσεως εργασίας προέβλεπε ότι στους αυτοαπασχολούμενους αναπληρωτές καταβάλλεται η αντίστοιχη ελάχιστη αμοιβή των μισθωτών αναπληρωτών για πρόβα ή για συναυλία, προσαυξημένη κατά 16 %.
- 10 Στις 5 Δεκεμβρίου 2007 η NMa δημοσίευσε έγγραφο προβληματισμού όπου διευκρίνιζε ότι διάταξη συλλογικής συμβάσεως εργασίας η οποία προβλέπει ελάχιστες αμοιβές για τους αυτοαπασχολούμενους αναπληρωτές δεν αποκλείεται από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6 του Mw και του άρθρου 81, παράγραφος 1, EK, αντιθέτως προς ό,τι ίσχυε στην απόφαση Albany (C-67/96, EU:C:1999:430). Πράγματι, κατά την NMa, η νομική φύση μιας συλλογικής συμβάσεως εργασίας που διέπει συμβάσεις έργου ή παροχής υπηρεσιών μεταβάλλεται και αποκτά τα χαρακτηριστικά διεπαγγελματικής συμφωνίας, όταν την διαπραγματεύεται, από συνδικαλιστικής πλευράς, οργάνωση η οποία δεν ενεργεί συναφώς ως ένωση εργαζομένων, αλλά ως ένωση αυτοαπασχολούμενων.
- 11 Σε απάντηση, η εργοδοτική ένωση Vereniging van Stichtingen Remplaçanten Nederlandse Orkesten και η ένωση εργαζομένων Nederlandse toonkunstenaarsbond κατήγγειλαν τη συλλογική σύμβαση εργασίας και δεν θέλησαν να συνάψουν νέα σύμβαση που να περιέχει διάταξη περί ελάχιστης αμοιβής των αυτοαπασχολούμενων αναπληρωτών.
- 12 Η FNV άσκησε αγωγή ενώπιον του Rechtbank Den Haag (Πρωτοδικείου της Χάγης) ζητώντας, αφενός, να αναγνωριστεί ότι τόσο το ολλανδικό δίκαιο ανταγωνισμού όσο και το δίκαιο της Ένωσης επιτρέπουν διάταξη συλλογικής συμβάσεως εργασίας η οποία υποχρεώνει τον εργοδότη να καταβάλλει τις ελάχιστες αμοιβές που προβλέπονται όχι μόνο για τους μισθωτούς αλλά και για τους αυτοαπασχολούμενους αναπληρωτές και, αφετέρου, να υποχρεωθεί το Ολλανδικό Δημόσιο να ανακαλέσει την άποψη την οποία διατύπωσε η NMa στο έγγραφο προβληματισμού.
- 13 Το Rechtbank Den Haag, το οποίο επιλήφθηκε της αγωγής, έκρινε ότι τέτοια διάταξη δεν πληροί μία από τις δύο σωρευτικές προϋποθέσεις που απαιτούνται, σύμφωνα με τις αποφάσεις Albany (EU:C:1999:430), Brentjens' (C-115/97 έως C-117/97, EU:C:1999:434), Drijvende Bokken (C-219/97, EU:C:1999:437) και van der Woude (C-222/98, EU:C:2000:475), προκειμένου να μην εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου ανταγωνισμού της Ένωσης. Κατά το Rechtbank Den Haag, η ελάχιστη αμοιβή η οποία καθορίζεται με την οικεία διάταξη πρέπει, πρώτον, να έχει προκύψει από κοινωνικό διάλογο και να έχει συμφωνηθεί στο πλαίσιο συλλογικών διαπραγματεύσεων μεταξύ οργανώσεων εργοδοτών και εργαζομένων, και, δεύτερον, να συμβάλλει στη βελτίωση των συνθηκών εργασίας των εργαζομένων. Εν προκειμένω, η επίμαχη διάταξη δεν συμβάλλει άμεσα στη βελτίωση των όρων απασχόλησης και εργασίας. Για τον λόγο αυτό, το Rechtbank Den Haag απέρριψε την αγωγή της FNV χωρίς καν να ελέγξει αν συντρέχει η πρώτη από τις προϋποθέσεις που έχουν τεθεί από τη νομολογία, ότι δηλαδή η επίμαχη διάταξη πρέπει να έχει προκύψει από κοινωνικό διάλογο.

- 14 Η FNV άσκησε έφεση κατά της ως άνω αποφάσεως ενώπιον του *Gerechtshof te 's-Gravenhage* (Εφετείο της Χάγης), προβάλλοντας έναν και μοναδικό λόγο ο οποίος αφορά το ζήτημα αν η προβλεπόμενη στο άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ απαγόρευση κάθε περιοριστικής του ανταγωνισμού συμφωνίας καταλαμβάνει και διάταξη συλλογικής συμβάσεως εργασίας που προβλέπει ελάχιστες αμοιβές για τους αυτοαπασχολούμενους οι οποίοι αναλαμβάνουν, δυνάμει συμβάσεως έργου ή παροχής υπηρεσιών, έναντι ενός εργοδότη την ίδια δραστηριότητα με αυτήν που ασκούν οι μισθωτοί εργαζόμενοι του εν λόγω εργοδότη.
- 15 Το εφετείο, κρίνοντας επί της διαφοράς, τόνισε μεν ότι κατά τη δική του εκτίμηση οι αυτοαπασχολούμενοι αναπληρωτές θα μπορούσαν να εξομοιωθούν με «επιχειρήσεις», καθόσον τα εισοδήματά τους εξαρτώνται από τις συμβάσεις τις οποίες εξασφαλίζουν ως ανεξάρτητοι στην αγορά των αναπληρωματικών μελών ορχήστρας, βρίσκονται σε ανταγωνισμό με άλλα αναπληρωματικά μέλη ορχήστρας και επενδύουν στα αντίστοιχα μουσικά τους όργανα, πλην όμως διαπίστωσε ότι δεν προέκυπτε σαφώς ούτε από τη Συνθήκη ούτε από τη νομολογία του Δικαστηρίου με ποιον τρόπο έπρεπε να επιλυθεί η διαφορά της κύριας δίκης.
- 16 Υπό τις συνθήκες αυτές, το *Gerechtshof te's-Gravenhage* αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα εξής προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) [Ε]χουν οι κανόνες του δικαίου ανταγωνισμού της Ένωσης την έννοια ότι εξαιρείται από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 101 ΣΛΕΕ μια διάταξη που περιλαμβάνεται σε συλλογική σύμβαση εργασίας συναπτόμενη μεταξύ οργανώσεων εργοδοτών και εργαζομένων και ορίζει ότι οι ανεξάρτητοι επαγγελματίες, οι οποίοι παρέχουν προς τον εργοδότη δυνάμει σύμβασης έργου την ίδια εργασία με αυτήν που παρέχουν οι εργαζόμενοι που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της συλλογικής σύμβασης εργασίας, πρέπει να εισπράττουν συγκεκριμένη ελάχιστη αμοιβή, για τον λόγο και μόνον ότι η επίμαχη διάταξη περιέχεται σε συλλογική σύμβαση εργασίας[;]
- 2) [Σ]ε περίπτωση που δοθεί αρνητική απάντηση στο πρώτο ερώτημα, εξαιρείται από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 101 ΣΛΕΕ η επίμαχη διάταξη στην περίπτωση που η διάταξη αυτή έχει σκοπό, μεταξύ άλλων, να συμβάλει στη βελτίωση των συνθηκών εργασίας των εργαζομένων που καλύπτονται από τη συλλογική σύμβαση εργασίας, ασκεί δε επιρροή στο πλαίσιο αυτό το αν η κατά τον τρόπο αυτό βελτίωση των συνθηκών εργασίας είναι άμεση και όχι απλώς έμμεση[;]»

Επί της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου

- 17 Καταρχάς, πρέπει να εξεταστεί αν το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να απαντήσει στα υποβληθέντα ερωτήματα. Ειδικότερα, όπως παρατήρησε το *Gerechtshof te 's-Gravenhage* στην απόφαση περί παραπομπής, η συμφωνία που συνήφθη στην περίπτωση της κύριας δίκης αφορά αμιγώς εσωτερική κατάσταση και δεν επηρεάζει το ενδοκοινοτικό εμπόριο. Κατά συνέπεια, το άρθρο 101 ΣΛΕΕ δεν έχει εφαρμογή στη διαφορά της κύριας δίκης.
- 18 Επ' αυτού διαπιστώνεται ότι το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως κρίνει εαυτό αρμόδιο να αποφανθεί επί αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως σχετικής με διατάξεις του δικαίου της Ένωσης σε περιπτώσεις όπου τα πραγματικά περιστατικά της κύριας δίκης δεν ενέπιπταν μεν στο άμεσο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, πλην όμως οι οικείες διατάξεις του δικαίου αυτού εφαρμόζονταν δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας η οποία προέβλεπε, ως προς τις αμιγώς εσωτερικές καταστάσεις, λύσεις σύμφωνες με εκείνες που είχαν γίνει δεκτές κατά το δίκαιο της Ένωσης. Πράγματι, κατά πάγια νομολογία, σε τέτοιες περιπτώσεις υφίσταται οπωσδήποτε συμφέρον της Ευρωπαϊκής Ένωσης για ομοιόμορφη ερμηνεία των διατάξεων ή των εννοιών που προέρχονται από το δίκαιο της Ένωσης, ανεξαρτήτως των συνθηκών υπό τις οποίες εφαρμόζονται, ώστε να αποφεύγονται ερμηνευτικές αποκλίσεις στο μέλλον (απόφαση *Allianz Hungária Biztosító κ.λπ.*, C-32/11, EU:C:2013:160, σκέψη 20).

- 19 Όσον αφορά την υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, τονίζεται ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, του Mw επαναλαμβάνει σχεδόν αυτούσια τη διάταξη του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Επιπλέον, από την απόφαση περί παραπομπής συνάγεται ότι ο Ολλανδός νομοθέτης είχε εκφράσει ρητώς τη βούλησή του να είναι το εθνικό δίκαιο ανταγωνισμού εναρμονισμένο με τις αντίστοιχες ρυθμίσεις του δικαίου της Ένωσης και, κατ' επέκταση, η ερμηνεία του εν λόγω άρθρου 6, παράγραφος 1, του Mw κατά το δυνατόν ευθυγραμμισμένη με εκείνη του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.
- 20 Υπό τις συνθήκες αυτές, επιβάλλεται το συμπέρασμα ότι το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να απαντήσει στα υποβληθέντα ερωτήματα, έστω και αν η περίπτωση της υποθέσεως της κύριας δίκης δεν εμπίπτει στο άμεσο ρυθμιστικό πεδίο του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

- 21 Με τα δύο του ερωτήματα, τα οποία ενδεικνύται να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν το δίκαιο της Ένωσης έχει την έννοια ότι δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ διάταξη συλλογικής συμβάσεως εργασίας που προβλέπει ελάχιστες αμοιβές για αυτοαπασχολούμενους οι οποίοι είναι μέλη μιας εκ των συμβαλλόμενων συνδικαλιστικών οργανώσεων και αναλαμβάνουν, δυνάμει συμβάσεως έργου ή παροχής υπηρεσιών, έναντι ενός εργοδότη την ίδια δραστηριότητα με αυτήν που ασκούν οι μισθωτοί εργαζόμενοι του εν λόγω εργοδότη.
- 22 Υπενθυμίζεται συναφώς ότι, κατά πάγια νομολογία, μολονότι ορισμένα περιοριστικά του ανταγωνισμού αποτελέσματα είναι σύμφυτα με τις συλλογικές συμβάσεις που συνάπτονται μεταξύ των αντιπροσωπευτικών οργανώσεων των εργοδοτών και των εργαζομένων, εντούτοις η επίτευξη των στόχων κοινωνικής πολιτικής που επιδιώκονται από τις συμβάσεις αυτές θα διακυβευόταν σοβαρά αν οι κοινωνικοί εταίροι όφειλαν να τηρούν το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ κατά την από κοινού αναζήτηση μέτρων για τη βελτίωση των όρων απασχόλησης και εργασίας (βλ. αποφάσεις Albany, EU:C:1999:430, σκέψη 59· International Transport Workers' Federation και Finnish Seamen's Union, C-438/05, EU:C:2007:772, σκέψη 49, καθώς και 3F κατά Επιτροπής, C-319/07 P, EU:C:2009:435, σκέψη 50).
- 23 Έτσι, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι οι συμφωνίες που συνάπτονται στο πλαίσιο συλλογικών διαπραγματεύσεων μεταξύ κοινωνικών εταίρων προς επίτευξη τέτοιων στόχων πρέπει, λόγω της φύσεως και του αντικειμένου τους, να θεωρείται ότι δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ (βλ. αποφάσεις Albany, EU:C:1999:430, σκέψη 60· Brentjens', EU:C:1999:434, σκέψη 57· Drijvende Bokken, EU:C:1999:437, σκέψη 47· Pavlon κ.λπ., C-180/98 έως C-184/98, EU:C:2000:428, σκέψη 67· van der Woude, EU:C:2000:475, σκέψη 22, καθώς και AG2R Prévoyance, C-437/09, EU:C:2011:112, σκέψη 29).
- 24 Στην υπόθεση της κύριας δίκης, η συγκεκριμένη συμφωνία συνήφθη μεταξύ μίας εργοδοτικής ενώσεως και κάποιων μικτών συνδικαλιστικών οργανώσεων οι οποίες διαπραγματεύονταν, σύμφωνα με το εσωτερικό δίκαιο, όχι μόνο για τους μισθωτούς αναπληρωτές, αλλά και για τους αυτοαπασχολούμενους αναπληρωτές που ήσαν μέλη τους.
- 25 Πρέπει επομένως να εξεταστεί αν μπορεί να γίνει δεκτό ότι η ως άνω συμφωνία, λόγω της φύσεως και του αντικειμένου της, εντάσσεται στο πλαίσιο τέτοιων συλλογικών διαπραγματεύσεων μεταξύ κοινωνικών εταίρων και ότι, για τον λόγο αυτό, οι διατάξεις της σχετικά με τις ελάχιστες αμοιβές των αυτοαπασχολούμενων αναπληρωτών αποκλείονται από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

- 26 Πρώτον, ως προς τη φύση της εν λόγω συμφωνίας, από τις διαπιστώσεις του αιτούντος δικαστηρίου συνάγεται ότι αυτή συνήφθη υπό τη μορφή συλλογικής συμβάσεως εργασίας. Εντούτοις, η ως άνω συμφωνία έχει προκύψει, όσον αφορά συγκεκριμένα τη διάταξη του παραρτήματος 5 σχετικά με τις επίδικες ελάχιστες αμοιβές, από διαπραγματεύσεις μεταξύ μίας εργοδοτικής ενώσεως και κάποιων συνδικαλιστικών οργανώσεων που εκπροσωπούν και τα συμφέροντα των αυτοαπασχολούμενων αναπληρωτών, οι οποίοι παρέχουν σε ορχήστρες έργο ή υπηρεσίες δυνάμει αντίστοιχης συμβάσεως.
- 27 Διαπιστώνεται όμως ότι επαγγελματίες όπως οι αυτοαπασχολούμενοι αναπληρωτές στην υπόθεση της κύριας δίκης, ενώ ασκούν την ίδια δραστηριότητα όπως οι εργαζόμενοι, εξομοιώνονται κατ' αρχήν με «επιχειρήσεις», κατά την έννοια του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, εφόσον παρέχουν υπηρεσίες ή έργο έναντι αμοιβής σε συγκεκριμένη αγορά (απόφαση *Ordem dos Técnicos Oficiais de Contas*, C-1/12, EU:C:2013:127, σκέψεις 36 και 37) και ασκούν ανεξάρτητη οικονομική δραστηριότητα σε σχέση με τους εντολείς τους (βλ. απόφαση *Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio*, C-217/05, EU:C:2006:784, σκέψη 45).
- 28 Εξ αυτού συνάγεται, όπως επισήμαναν άλλωστε τόσο ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 32 των προτάσεων του όσο και η ΝΜα στο έγγραφο προβληματισμού, ότι μια οργάνωση που εκπροσωπεί εργαζομένους, όταν πραγματοποιεί διαπραγματεύσεις στο όνομα και για λογαριασμό αυτοαπασχολούμενων οι οποίοι είναι μέλη της, δεν ενεργεί ως συνδικαλιστική οργάνωση και, επομένως, ως κοινωνικός εταίρος, αλλά λειτουργεί στην πραγματικότητα ως ένωση επιχειρήσεων.
- 29 Σημειωτέον επίσης ότι η Συνθήκη, ενώ αναφέρεται σε κοινωνικό διάλογο, ουδεμία διάταξη περιέχει που να ενθαρρύνει, όπως τα άρθρα 153 ΣΛΕΕ και 155 ΣΛΕΕ, καθώς και τα άρθρα 1 και 4 της Συμφωνίας για την κοινωνική πολιτική (ΕΕ 1992, C 191, σ. 91), τον διάλογο μεταξύ των αυτοαπασχολούμενων και των εργοδοτών στους οποίους αυτοί παρέχουν υπηρεσίες ή έργο δυνάμει αντίστοιχης συμβάσεως και, ως εκ τούτου, τη σύναψη με τους εν λόγω εργοδότες συλλογικών συμβάσεων για τη βελτίωση των δικών τους όρων απασχόλησης και εργασίας (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση *Pavlov κ.λπ.*, EU:C:2000:428, σκέψη 69).
- 30 Υπό τις συνθήκες αυτές, επιβάλλεται το συμπέρασμα ότι διάταξη συλλογικής συμβάσεως εργασίας όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, η οποία συνήφθη από ένωση εργαζομένων στο όνομα και για λογαριασμό αυτοαπασχολούμενων που είναι μέλη της, δεν έχει προκύψει από συλλογική διαπραγμάτευση μεταξύ κοινωνικών εταίρων και δεν πρέπει να αποκλειστεί, λόγω της φύσεώς της, από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.
- 31 Η ως άνω διαπίστωση επ' ουδενί σημαίνει, πάντως, ότι μια τέτοια διάταξη συλλογικής συμβάσεως εργασίας δεν θα μπορούσε επίσης να θεωρηθεί ότι έχει προκύψει από κοινωνικό διάλογο σε περίπτωση όπου οι επαγγελματίες στο όνομα και για λογαριασμό των οποίων διαπραγματεύθηκε η οικεία συνδικαλιστική οργάνωση είναι, στην πραγματικότητα, «ψευδο-αυτοαπασχολούμενοι», ήτοι επαγγελματίες που βρίσκονται σε κατάσταση αντίστοιχη με εκείνη των εργαζομένων.
- 32 Πράγματι, όπως υπογράμμισαν τόσο ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 51 των προτάσεων του όσο και το FNV, η Ολλανδική Κυβέρνηση και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, δεν είναι πάντοτε εύκολο, στη σύγχρονη οικονομία, να αποσαφηνιστεί αν κάποιος αυτοαπασχολούμενος, όπως εν προκειμένω τα αναπληρωματικά μέλη ορχήστρας, πρέπει όντως να εξομοιωθούν με επιχειρήσεις.
- 33 Όσον αφορά την υπόθεση της κύριας δίκης, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, ο επαγγελματίας παύει να έχει την ιδιότητα του ανεξάρτητου οικονομικού φορέα, και επομένως τα χαρακτηριστικά της επιχειρήσεως, όταν δεν καθορίζει αυτοτελώς τη συμπεριφορά του στην αγορά, αλλά εξαρτάται πλήρως από τον εντολέα του, καθόσον δεν αναλαμβάνει κανέναν από τους οικονομικούς και εμπορικούς κινδύνους που απορρέουν από τη δραστηριότητα του τελευταίου και λειτουργεί ως προστηθείς, ενσωματωμένος στην επιχείρηση του εντολέα (βλ., συναφώς, απόφαση *Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio*, EU:C:2006:784, σκέψεις 43 και 44).

- 34 Αφετέρου, η έννοια «εργαζόμενος» κατά το δίκαιο της Ένωσης πρέπει να ορίζεται βάσει των αντικειμενικών κριτηρίων που χαρακτηρίζουν τη σχέση εξαρτημένης εργασίας, λαμβανομένων υπόψη των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των οικείων προσώπων. Συγκεκριμένα, κατά πάγια νομολογία, το βασικό χαρακτηριστικό της σχέσεως αυτής έγκειται στο γεγονός ότι το ένα πρόσωπο παρέχει κατά τη διάρκεια μιας χρονικής περιόδου, για λογαριασμό του άλλου προσώπου και υπό τις εντολές του τελευταίου, υπηρεσίες έναντι των οποίων λαμβάνει αμοιβή (βλ. αποφάσεις N., C-46/12, EU:C:2013:97, σκέψη 40 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και Χαραλαμπίδης, C-270/13, EU:C:2014:2185, σκέψη 28).
- 35 Υπ' αυτή την οπτική, το Δικαστήριο έχει ήδη διευκρινίσει ότι ο χαρακτηρισμός ενός προσώπου ως «αυτοαπασχολούμενου» κατά το εθνικό δίκαιο δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να πρέπει το πρόσωπο αυτό να χαρακτηριστεί ως «εργαζόμενος» κατά το δίκαιο της Ένωσης, αν η ανεξαρτησία του είναι πλασματική και καλύπτει μια σχέση που είναι, στην πραγματικότητα, εξαρτημένης εργασίας (βλ., συναφώς, απόφαση Allonby, C-256/01, EU:C:2004:18, σκέψη 71).
- 36 Κατά συνέπεια, πρέπει να χαρακτηρίζεται ως «εργαζόμενος» κατά το δίκαιο της Ένωσης, ανεξαρτήτως αν έχει συνάψει σύμβαση ως ανεξάρτητος επαγγελματίας κατά το εθνικό δίκαιο για λόγους φορολογικούς, διοικητικούς ή γραφειοκρατικούς, όποιος ενεργεί υπό τις εντολές του εργοδότη, ιδίως ως προς την επιλογή του χρόνου, του τόπου και του αντικειμένου της εργασίας του (βλ. απόφαση Allonby, EU:C:2004:18, σκέψη 72), δεν συμμετέχει στους επιχειρηματικούς κινδύνους του εν λόγω εργοδότη (απόφαση Agegate, C-3/87, EU:C:1989:650, σκέψη 36) και ενσωματώνεται στην επιχείρηση του τελευταίου καθ' όλη τη διάρκεια της σχέσεως εργασίας, με συνέπεια τη δημιουργία μίας οικονομικής ενότητας (βλ. απόφαση Becu κ.λπ., C-22/98, EU:C:1999:419, σκέψη 26).
- 37 Υπό το πρίσμα των ανωτέρω αρχών, προκειμένου τα αναπληρωματικά μέλη ορχήστρας στην υπόθεση της κύριας δίκης να μη χαρακτηριστούν ως «εργαζόμενοι» κατά την έννοια του δικαίου της Ένωσης, αλλά να εξομοιωθούν με «επιχειρήσεις» κατά το ίδιο πάντοτε δίκαιο, πρέπει το αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει ότι, πέραν της νομικής φύσεως της συναφθείσας συμβάσεως παροχής υπηρεσιών ή έργου, δεν συντρέχουν στην περίπτωση τους οι συνθήκες που περιγράφηκαν στις σκέψεις 33 έως 36 της παρούσας αποφάσεως, ιδίως δε ότι δεν υφίσταται σχέση εξαρτήσεως από τον εκάστοτε αντισυμβαλλόμενο, δηλαδή την οικεία ορχήστρα, για τη διάρκεια της συμβατικής σχέσεως, αλλά ότι, αντιθέτως, τα άτομα αυτά απολαύουν μεγαλύτερης αυτονομίας και ευελιξίας σε σχέση με τους εργαζομένους οι οποίοι ασκούν την ίδια δραστηριότητα, όσον αφορά τον καθορισμό του ωραρίου, του τόπου και του τρόπου εκτελέσεως του ανατιθέμενου έργου, ήτοι των προβών και των συναυλιών.
- 38 Δεύτερον, ως προς το αντικείμενο της επίμαχης εν προκειμένω συλλογικής συμβάσεως εργασίας, διαπιστώνεται ότι η ανάλυση υπό το πρίσμα της νομολογίας που υπενθυμίστηκε στις σκέψεις 22 και 23 της παρούσας αποφάσεως ευσταθεί, ως προς το συγκεκριμένο ζήτημα, μόνον εφόσον το αιτούν δικαστήριο δεν κρίνει ότι εξομοιώνονται τα αναπληρωματικά μέλη ορχήστρας με «επιχειρήσεις», αλλά τους χαρακτηρίσει ως «ψευδο-αυτοαπασχολούμενους».
- 39 Κατόπιν αυτής της διευκρινίσεως, επισημαίνεται ότι το σύστημα ελάχιστων αμοιβών το οποίο προβλέπεται από τη διάταξη του παραρτήματος 5 της συλλογικής συμβάσεως εργασίας συμβάλλει με άμεσο τρόπο στη βελτίωση των όρων απασχόλησης και εργασίας των αναπληρωματικών μελών ορχήστρας, εφόσον χαρακτηριστούν ως «ψευδο-αυτοαπασχολούμενοι».
- 40 Ειδικότερα, το σύστημα αυτό όχι μόνον τους εξασφαλίζει υψηλότερες βασικές αποδοχές από εκείνες που θα είχαν ελλείψει της οικείας διατάξεως, αλλά, όπως διαπίστωσε το αιτούν δικαστήριο, παρέχει επίσης τη δυνατότητα συμμετοχής σε συνταξιοδοτικό πρόγραμμα αντίστοιχο με το προβλεπόμενο για τους εργαζομένους, εξασφαλίζοντας έτσι και τα αναγκαία μέσα για μια μελλοντική πρόσβαση σε παροχές γήρατος.

- 41 Κατά συνέπεια, η διάταξη συλλογικής συμβάσεως εργασίας, εφόσον ορίζει ελάχιστες αμοιβές για πρόσωπα που παρέχουν υπηρεσίες ως «ψευδο-αυτοαπασχολούμενοι», δεν πρέπει, λόγω της φύσεως και του αντικειμένου της, να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.
- 42 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, στα προδικαστικά ερωτήματα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το δίκαιο της Ένωσης έχει την έννοια ότι εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ διάταξη συλλογικής συμβάσεως εργασίας που προβλέπει ελάχιστες αμοιβές για αυτοαπασχολούμενους οι οποίοι είναι μέλη μιας εκ των συμβαλλόμενων συνδικαλιστικών οργανώσεων και αναλαμβάνουν, δυνάμει συμβάσεως έργου ή παροχής υπηρεσιών, έναντι ενός εργοδότη την ίδια δραστηριότητα με αυτήν που ασκούν οι μισθωτοί εργαζόμενοι του εν λόγω εργοδότη, εκτός αν πρόκειται για «ψευδο-αυτοαπασχολούμενους», ήτοι για πρόσωπα τα οποία βρίσκονται σε αντίστοιχη κατάσταση με εκείνη των εργαζομένων. Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να ελέγξει το ζήτημα αυτό.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 43 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαινεται:

Το δίκαιο της Ένωσης έχει την έννοια ότι εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ διάταξη συλλογικής συμβάσεως εργασίας που προβλέπει ελάχιστες αμοιβές για αυτοαπασχολούμενους οι οποίοι είναι μέλη μιας εκ των συμβαλλόμενων συνδικαλιστικών οργανώσεων και αναλαμβάνουν, δυνάμει συμβάσεως έργου ή παροχής υπηρεσιών, έναντι ενός εργοδότη την ίδια δραστηριότητα με αυτήν που ασκούν οι μισθωτοί εργαζόμενοι του εν λόγω εργοδότη, εκτός αν πρόκειται για «ψευδο-αυτοαπασχολούμενους», ήτοι για πρόσωπα τα οποία βρίσκονται σε αντίστοιχη κατάσταση με εκείνη των εργαζομένων. Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να ελέγξει το ζήτημα αυτό.

(υπογραφές)